

UTCA: egy fejlesztésben lévő „közösségi katalógus”

Jó tízéves múltra tekint vissza a hazai közös katalógizálás története. 2005-ben egy összefoglaló tanulmánykötet is megjelent a témáról „Közös katalógizálás Magyarországon” címmel (ISBN 963-9364-60-6) a soproni *Nyugat-magyarországi Egyetem* kiadásában. A kötetből – és saját kutatómunkáimból is – az derül ki, hogy a közös katalógizálásnak a szakma által ismert előnyeit a gyakorlatban csak részlegesen sikerül kihasználni. Néhány éve, amikor mint „külsős” – olvasó és informatikus – megismerkedtem a *MOKKÁ*-val, a nagy adatbázisban rejlő tudás felhasználásának és megjelenítésének további lehetőségei foglalkoztattak – úgy gondoltam, ebből többet lehetne kihozni. A szakmai nehézségeket, és a több forrás által említett, e témában folyó vitákat akkoriban még nem ismertem eléggé. Időközben az *ELTE* könyvtár szakos hallgatójaként tájékozottabb és szakmabeli lettem. A lelkesedésem megmaradt, így kezdtem kollégámmal, *Csámer Ivánnal* az „UTCA”, az „Univerzális Tartalomfeltáró és Csoportosító Alkalmazás” fejlesztésébe. A projekt célja, hogy a könyvtári katalógizálás és tartalomfeltárás, valamint más, hasonló jellegű tevékenységekkel épülő adatbázisokat minél egységesebb tudásbázissá alakítsa, s hogy azt – ismert és újszerű szolgáltatások keretében – minél hatékonyabban állítsa az olvasók és a könyvtárak szolgálatába. E beszámoló az előzmények, hasonló projektek eredményein és nehézségein keresztül mutatja be saját elképzeléseinket, újszerű eszközeinket.

Nem kétséges, a közös katalógizálás sok szempontból hasznos. Az olvasó egyszerre kereshet sok könyvtár katalógusában, sőt, új könyvtárakat is felfedezhet. A könyvtárakban a közös katalógizálás a katalógizáló munkát, az adatok egységítését és a könyvtárközi kölcsönzést segíti – így fontos költségcsökkentő eszköz is lehet.

Az interneten ugyan sokféle információ elérhető, mégis csupán a könnyű elérhetőség az, amiben a „net” felülmúlja a könyvtárakat, a könyvekben felhalmozott tudásnak és szakértelemnek csak töredékét tartalmazza. Egy könnyen használható katalógus, amely hatékonyan segíti az olvasókat a számukra keresett művek megtalálásában, fontos ahhoz, hogy a felhalmozott tudás egészére ráirányítsuk a figyelmet. Szeretnénk a katalógusok tartalmát jobban kihasználni, és a katalógust egyúttal közösségi térére is tenni, ahol a könyvtárosok és az olvasók újszerű együttműködés keretében segíthetik egymást az eligazodásban. Mint látni fogjuk, ennek érdekében olyan technikai megoldásokat alkalmazunk, amelyek a jelenlegi közös katalógusokhoz képest jobban hasznosítják a könyvtárosok szakértelmét, s amelyekhez a nagyobb és a kisebb könyvtárak munkatársai egyaránt aktívan hozzájárulhatnak. A közös katalógus új funkciója lehet, hogy információkat adjon az új könyvekről és a főlépéldányokról is. Gondoljuk csak meg, mennyivel egyszerűbb lenne, ha a főlépéldányjegyzékeket egy helyen kereshetnénk, ugyanolyan OPAC-ban, mint a kölcsönözhető könyveket, és ha automatikusan bekerülnének az adatbázisba a könyvtárunk „törlendő” státusú könyvei is!

A közös katalógus a tartalmi feltárás eszközeinek népszerűsítésére (ETO, tezaurusz), vagy a könyvtári adatok névterekkel, geográfiai adatbázisokkal való összekapcsolására is alkalmas lehet. Több információt adhatunk így a szerzőkről, vagy újszerű módon – például térképen – jeleníthetünk meg könyvtárakat és helyi jelentőségű kiadványokat. Az olvasói felület olyan új szolgáltatásoknak adhat otthont, melyeket egy-egy könyvtárban nem érdemes, nem logikus, vagy nem költséghatékony megvalósítani. Létrehozható például az olvasó saját könyveinek, kedvenc szerzőinek, korábbi kereséseinek jegyzéke, az olvasó személyes meg-

jegyzést, véleményt írhat a könyvekhez, utalhat más hasonló könyvekre, ajánlót küldhet a barátainak. Az ilyen szolgáltatások segíthetik a személyre szabott, kényelmes és hatékony információkeresést, növelik a könyvtári információk használhatóságát. Sok hasonló tervünk van az UTCA projektrel, de ebben a beszámolóban inkább a technikai részletekről lesz szó.

A jelenlegi közös katalógusokat – MOKKA, ODR, Szikla, Szirén, TextLib, HunKat és Theka – megvizsgálva észrevehető, hogy jellemzően hasonló, a felhasználók életét igencsak megnehezítő problémákkal küzdenek. Így van ez annak ellenére, hogy az egyes katalógusok eltérő feltételek között alakultak ki. Véleményünk szerint a gondok egyik fő oka, hogy az informatikusok és a könyvtárosok nem mindig tudják a két szakterület követelményeit, lehetőségeit és erősségeit megfelelően egyeztetni. Megállapíthatjuk, hogy a közös katalógusok keresőfelületei túlságosan „technikaiak”, nem eléggé segítőkészek. Több lekérdező felület érzékeny a nevek írásmódjára, és csak a szabályos formát fogadja el: *Robert Merle-t* csak *Merle*, *Robert*-ként találja meg a szegedi MOKKA-tükör, a Szirén, a TextLib és a Theka is. A MOKKA és az ODR *Kollár Évára* keresve olyan találatokat is megjelenít, amelyekhez neki semmi köze – csak egy másik *Kollár*nak, és egy másik *Évának*. Tárgyi melléktételként felvett nevekre nem mindenütt lehet célzottan keresni, így *Arany János* művei keverednek a róla írottakkal. Gondot jelent a címek keresése is: a MOKKA, az ODR, a HunKat és a Theka a cím bármelyik szavára tud keresni (pl. az *elmék*re az *Állati elmékből*), a Szikla, a Szirén és a TextLib viszont csak akkor, ha a külön erre szolgáló „cím szava” mezőt használjuk a cím mező helyett – feleslegesen nehezítve a keresőkérdés összeállítását.

A kényelmetlenségek elidegenítik az olvasót a katalógustól, pedig a fenti gondok informatikailag viszonylag egyszerűen kiküszöbölhetőek lennének. A névindex természetes sorrendű névváltozatokkal való kiegészítésével, okosabb indexelő szoftver használatával, vagy egyszerű automatizmusok (automatikus újrakeresés, indexváltás stb.) beépítésével. Az ijesztő nevű „csonkolás” helyett nyelvészeti programok alkalmazásával segíthetjük a felhasználókat. A katalógusok a webes megjelenítés lehetőségeivel is csak szerényen élnek, például nem használnak betűstílusokat, színeket, táblázatos megjelenítést, amelyek könnyebben olvashatóvá tennék a találati listákat. Néhol az egyes adatelemeket a bibliográfiai leírás szabálya-

inak megfelelő írásjelekkel (központozással) jelenítik meg, ami természetes a könyvtárosoknak, de felesleges az olvasóknak. Helyzetérzékeny segítséget egyik katalógus sem ad.

A legfőbb probléma a fentiek mellett az, hogy a jelenlegi közös katalógusok rengeteg duplumrekordot tartalmaznak. Zavaró, ha egy találati listában tucatnyi felesleges kattintásra van szükség az összes releváns tétel átnézéséhez. Az olvasónak az is duplum, ha egy könyv öt egymás utáni változatlan kiadása külön-külön jelenik meg, hiszen ez számára lényegtelen különbség. Emiatt még azok a keresők is nehézkessé válnak, amelyek egyazon integrált könyvtári rendszer alkalmazóit kötik össze, s ezért elvileg előnyösebb helyzetben vannak a duplumok ügyében.

Az említett nehézségek főként az olvasókat és a webes katalógust használó könyvtárosokat érintik, de emellett vannak gondok, amelyek a könyvtárakat intézményként sújtják. A közös katalógizálásban való részvétel nekik hasznos ugyan, de egyúttal terhet is jelent a szervezési és technikai kérdések megoldásában; a munkamegosztás a könyvtárak között egyenetlen. Hogyan bővüljön a katalógus? Gyorsan, a könyvek megjelenése után azonnal, vázlatosabb leírással, vagy lassabban, de alaposabban, analitikus feltárással? Kinek a rekordja legyen a „minta”, amely már csak kiegészül a leőhely-adatokkal? Legyen az elsőként beérkezett, vagy valamelyik kiemelt könyvtárból érkező rekord? Olyan kérdések ezek, amelyeket nehéz, sőt szinte lehetetlen eldönteni. A jelenlegi közös katalógusok próbálnak megoldást találni, de ennek mindig van vesztese. Véleményünk szerint az ilyen a kérdéseket *nem szabad* eldönteni. Az UTCA fejlesztésénél máshol próbáljuk megragadni az alapproblémát, s így e kérdések szükségtelenné válnak. A duplumellenőrzés helyett például rekordegyesítést szeretnénk alkalmazni. Nem egyetlen rekordot kívánunk alapként kiválasztani, és a többi duplumként megjelölni, hanem az egyes rekordok adattartalmát egyesíteni egyetlen „összesített” rekordban. Így az sem lesz eldöntendő kérdés, hogy felülírhatja-e valaki a közös katalógusban már meglévő bibliográfiai rekordot, s ha igen, akkor ki. A később érkező rekordok többlet-adattartalma – például egy tanulmánykötet analitikus feltárása – beépülhet a közös katalógusban már meglévő adatok közé. Az sem lesz probléma, ha a könyvtár újra beküld egy közben kibővített rekordot – az ugyanúgy beépül, tartalma nem vész el. Ezzel a módszerrel a „hamarabb felületesen”, illetve „később alaposabban” kérdést is megoldot-

tuk, ami jelenleg még kulcskérdés. A lényeg: arra törekszünk, hogy a közös katalógusban minden dokumentum leírása tartalmazza a forráskönyvtárakban bevitt leíró adatok összességét, inkább többszörözve, de sosem elvetve a részleteket. Bármely könyvnél előfordulhat, hogy az egyik helyen jobban tárgyszavazták, a másik helyen alaposabban feltárták – például a kötetben található egyes tanulmányok és szerzőik adatait feltüntetve –, az UTCA mindkettőt tudja használni.

A csaknem kizárólagosan alkalmazott MARC cse-reformátum (és belső formátumként való alkalmazása) önmagában sok probléma forrása. Először is több, egymással csak részben kompatibilis változata létezik (USMARC, HUNMARC, UNIMARC és MARC-21 stb.), másrészt túlságosan kötődik a papíralapú katalogizálás jellegzetességeihez. Példa erre: a MARC változtatás nélkül átvette a korábbi szabványok *cím és szerzőségi közlés* adatszoportját (245-ös mező), ami szétbontva is leírható (100, 240, 600, 700, 730, 740, ... mezők) – ezzel ellentmondásos és hibás rekordok létrehozása vált lehetővé. Ez a megoldás nyilvánvalóan az 1960-as évek informatikai színvonalának, a szűk erőforrásoknak és az említett könyvtáros/informatikus érdekegyeztetési problémáknak a következménye lehetett. Egy új (pl. az ugyancsak akkoriban megjelenő, relációs adatmodellre épülő) szabvány alkalmazásához talán teljes rekatalogizálásra lett volna szükség. Inkább egy köztes megoldást választottak – a 245-ös mező feltehetően azért jött létre, hogy helyet adjon a cédulákról digitalizált cím és szerzőségi közlés adatszoportnak. Véleményem szerint e nélkül nem tudták volna a gyakorlatban bevezetni a MARC szabványt. Az UTCA csak be- és kimeneti formátumként alkalmazza a MARC-ot, saját adatbázisában azok adatait elkülönítve, típusuknak megfelelően tárolja és kezeli. Így válnak például valóban kereshetővé a tárgyszavak kronologikus almezői.

A MARC alapproblémái mellett már elenyésző, és szerencsére könnyen kezelhető gond a különféle karakterkészletek (ISO, Ansel, Unicode) használata. E téren az UTCA egyértelműen az Unicode mint belső formátum mellett áll ki, ezzel lehetővé téve, hogy a címeket és szerzőket eredeti nyelvükön (akár cirill, héber, arab karakterekkel) is leírjuk, és kereshetővé tegyük. Aki például orosz nyelvű könyvet keres, vélhetően tud cirill betűkkel írni és olvasni. Automatikus transliteráció természetesen alkalmazható, ha az olvasó úgy kívánja. Az eredeti kódolással leírt címeket – mivel azok többnyire

hiányoznak a hazai katalógusokból – ISBN alapján külföldi katalógusokból emelhetjük át.

A könyvtárakban sokféle integrált katalogizáló szoftvert, és esetenként eltérő katalogizálási szabályt alkalmaznak. Bár van központi szabályzat, azt teljességében betartani képtelenség. A könyvtárak hatalmas munkával építették fel elektronikus katalógusaikat, és ezeket nem egyszerű feladat egy közös szabályzatnak megfeleltetni (pl. egy kiválasztott MARC formátum egységes alkalmazását elérni). A helyzet hasonló, mint amilyen a MARC megalkotásakor lehetett, most is valamiféle kompromisszumot kellene kötni, vagy ami ma már inkább lehetséges, informatikai eszközökkel kellene segíteni a probléma megoldását.

Az UTCA nem ismeri a „hibás MARC rekord” fogalmát, és nincs saját katalogizálási szabályzata. Ezzel szemben igyekszik rugalmas lenni, és minél többféle variánst befogadni. Számunkra minden rekord, amely informatikai értelemben megfelelő (a mezők és almezők tartalmi szempontjaitól függetlenül), elfogadható. Akkor is, ha például egy mezőben szerepel a főcím és az alcím, ha nincs, vagy éppen túl sok 100-as mező van benne, ha akár az 505-ös, akár a 730/740-es mezőket használják az analitikus feltáráshoz. Ha a szabálytalanságokat kizáró okként értelmeznénk, rengeteg hasznos adatot is eldobnánk. Katalógusépítő programunk megpróbál – a MARC formátumtól elvonatkoztatva – minél több adattartalmat kinyerni a forrásrekordokból, és ezt felhasználni az azonos dokumentumokat leíró rekordok csoportokba rendezéséhez, a közös rekord elkészítéséhez. Mindez azt a célt szolgálja, hogy a közös katalógusban minél több könyvtáros szakmai munkája megjelenhessen.

Az általunk alkalmazott katalógusegyesítési folyamat nem lineáris, hanem ciklikus, és nem párosával hasonlítja össze a rekordokat, hanem valamely főbb leíró adat (cím, közreműködő) alapján képzett csoportokon belül. A ciklikusság itt azt jelenti, hogy a közös katalógust nem egy lépésben, hanem egyes lépésekhez vissza-visszatérve építjük fel, miközben a végeredmény egyre javul. Egy példa: miután rájöttünk, hogy tíz, különböző forrásból származó rekord ugyanazt a dokumentumot írja le, mert egyezik a cím, a szerző és az ISBN is, megnézzük a többi adatot, és észrevesszük, hogy a kiadó nevét többféleképpen írták le. A névváltozatokat elraktározzuk egy szótárban, mint: „Kiskapu” = „Kiskapu K.” = „Kiskapu Kiadó”, és a következő

hasonlításánál felhasználjuk. Ez jól jön majd a kiadó azon könyvénel, amelynek az ISBN-jét elírták valamelyik könyvtárban. Hasonló technika alkalmazható más besorolási adatok egységesítésénél is. Annak az azonosításával például, hogy *Merle, Robert (1908-2004)* és *Robert Merle (1908-)* ugyanazon személy. Egyetlen dokumentumot leíró, sok-sok könyvtárból érkező rekordok „sokszínűsége” nemcsak hátrány, hanem előny is lehet. A csoportos összehasonlítás technikája ezt a sokféleséget használja ki, amikor távolabbról, egységként néz a katalógus egy-egy szeletére, és abban nemcsak egy-egy rekord összehasonlításával próbálkozik, hanem hasonló tulajdonságokat keres e csoport egészén belül.

További újdonság, hogy az azonos dokumentumot eltérő módon leíró rekordok felismerésén túl szeretnénk az azonos művet leíró rekordokat is együtt kezelni, mind „felfelé”, például egy mű különböző nyelvi változatait összekapcsolva, mind „lefelé”, egy-egy mű (pl. novella) többféle gyűjteményes kötetben való előfordulását is összekapcsolni, az analitikus feltárásokat felhasználva. Az olvasó így a műveket, és nem a befoglaló dokumentumokat keresheti a katalógusban – az IFLA FRBR (<http://www.frbr.org>) ajánlásának megfelelően.

A vázolt célok nagy része algoritmikus módon valósul meg: sokféle szabályt megtanítunk a gépnek, amely ezután a rekordok millióira alkalmazza azokat. A szép elképzelést, pusztán gépi munkával képtelenség lenne megvalósítani, ezért arra törekszünk, hogy az emberi és a gépi munkát egymást kiegészítő rendszerben tudjuk összekapcsolni. Jó példa erre, ha olyan szabályt fogalmazunk meg a gépnek, amely nem eldönt egy kérdést, például azonosnak íté meg két rekordot, hanem megállapítja, hogy a kérdés általa nem eldönthető, vagyis kézi beavatkozást igényel. Így könnyebben megtaláljuk a rekordok azon kis hányadát (a hatalmas adatbázisban), amelyekkel tényleg kézzel kell dolgoznunk. Máskor „kézzel” építünk kisebb szótárlományokat, amelyeket a gép a rekordok hatalmas tömegén alkalmaz valamely cél érdekében.

Néhány szó a technikai háttérrel: bemenő adatként MARC rekordokat (bármely variánst) vagy más strukturált adatot (például Excel táblázatot, ha nincs katalógus) tudunk befogadni. Ezeket karakterkonverziótól eltekintve, eredeti formájukban őrizzük meg, a további feldolgozást a belőlük leszűrt adatokon, egy relációs adatmodellben, MySQL adatbázisban tárolva végezzük el. A rendszer kifejezetten a közös katalógus építésére ké-

szült, más könyvtári funkciókat nem lát el. A fő alkalmazást *Delphi* nyelven írjuk, *Windows* környezetben, az OPAC-ot *Adobe Flexben*, *Flash* és *PHP* technológiával. Ezen kívül – csak a fontosabbakat említve – *Linux* operációs rendszert, *dotProjekt* munkamenet-szervezőt, *Hunspell* és *Hunmorph* nyelvészeti alkalmazásokat, *VMWare* virtualizációs szoftvert használunk (ennek segítségével futtatjuk a windowsos feldolgozó szoftvert a linuxos adatbázis- és webszerveren), valamint a *Google* webstatisztikáját alkalmazzuk (ebből tudjuk, hogy a látogatók többsége már rendelkezik az OPAC használatához szükséges 9-es változatú Flash lejátszóval).

Mindezek ingyenes, többnyire nyílt forráskódú szoftverek és szolgáltatások, *anyagi ráfordítást nem igényeltek*, kivéve a szervert, amely jelenleg egy használt *Compaq* gép. A szerverhez járt egy *Windows 2000* licenc, amit a feldolgozó alkalmazást futtató virtuális géphez használunk.

Jelenleg a fejlesztés stádiumában vagyunk. Első lépésként az azonos dokumentumokat leíró rekordokat azonosító, és a besorolási adatokat (személynév, kiadó neve, földrajzi név, tárgyszó) egységesítő módszereken dolgozunk. Az eredmények biztatóak, bár látszik, hogy még sok munka van hátra. Néhány példa: a MOKKÁ-ban valamivel több, mint 200 olyan rekord található, amelynek címe részben vagy egészben „általános pszichológia”. Ez valójában kilenc művet takar, persze többféle kiadásban. Mi ezt egy hibaponttal, tíz műként tudjuk automatikusan azonosítani és megjeleníteni a felhasználónak. Egy másik példa az „Égi és földi szerelem” – az öt ilyen című művet mind külön-külön felismerjük (tehát csak öt találatot adunk e kérdésre), holott sokkal több ilyen rekordot dolgoztunk fel. Természetesen hibákra is tudnánk példákat hozni, ezek közül még sokat ki tudunk küszöbölni, de teljesen hibátlan adatbázist szinte lehetetlen kialakítani. Fontos azonban, hogy a hibák hányada elenyésző lesz, és az azonosítást nem fogják akadályozni – az eredeti rekordok ugyanis mindig megjeleníthetők lesznek. A katalógus közösségi jellegének köszönhetően a hibákat bármely gyakorlott könyvtáros kolléga azonnal kijavíthatja. Mi pedig, értesülve erről, mindig tanulni fogunk a hibákból...

Az UTCA projekttel sokféle szándékunk van, de most a hangsúlyt a fennálló problémákra adott alternatív megoldásokra helyeztük. Az ez évi *Networkshop* konferencián már tartottunk egy bemutató előadást a projektről (<http://vod.niif.hu/>).

Szeptemberben az OSZK-ban, a *Könyvtári Intézet* és az *MKE* műszaki szekciója szervezésében szakmai napon veszünk részt egy bemutatóval, új kezdeményezésekkel és vitalehetőséggel, részben az UTCA projekt, részben a Web 2.0 kapcsán.

Erről és más hírekről is részletesebben olvashatnak a <http://konyvtar.info/> oldalon.

Kardos András

(Informatikus, az ELTE könyvtárszakos hallgatója)

Online eszközök: blogok és wikik

Az utóbbi két-három esztendőben jelentős változásoknak lehettünk tanúi a vállalati kommunikációban. A fentről lefelé irányuló, emlékeztetőkkal és hírlevelekkel jellemezhető hierarchikus modell kezdik felváltani az olyan, kevésbé formális eszközök, amelyek lehetővé teszik a problémák nyílt megvitatását, módot adnak az azonnali visszacsatolásra. Mindentől a cég belső és külső kommunikációja egyaránt személyesebbé válik. A vállalatok nem haboztak élni a hírgyűjtő és -terjesztő szolgáltatások, a *podcasting* (hang-, ill. videoanyagok célzott sugárzása a neten), a *blog* (webnapló) és a *wiki* (közös online szerkesztési forma) nyújtotta új lehetőségekkel, és példájukat követték az egyetemek, a könyvtárak és a kutatóintézetek.

Ahogy átértékelődött a bloggolásnak a kommunikációban betöltött szerepe, úgy a *citizen journalism* – jobb híján nevezzük *civil újságírásnak* –, a képzetlen közönség aktív részvétele az online újságírásban is elismert, érvényesnek tekintett médiumként méltó helyére került. Mindezen információforrások ma már megkerülhetetlenek a kutatók számára. Természetesen ezeken az új típusú weboldalakon az értékes információk mellett rengeteg „szemét” is megjelenik, az információval hivatászerűen foglalkozó szakembernek azonban rendelkeznie kell a képességgel, hogy „a búzát el tudja választani az ocsútól”. A közlés informális és nem konvencionális jellege ellenére a blogot a vállalat számára növekvő jelentőségű eszközként kell értékelnünk.

A wikire a szerző megfogalmazása szerint úgy tekinthetünk, mint a blog „műfajának” egyfajta kiterjesztésére, amely lehetővé teszi, hogy egy weboldal tartalmát több felhasználó (esetenként: mindenki) bővíthesse, módosíthassa. A blogoktól eltérően a wikik valamilyen témára, szakterületre vonatkozó információk gyűjtésére, rendszerezésére szolgálnak. Olyan gyorsan épülő információs archívumok, amelyek meglehetősen nagy segítséget jelentenek, ha valamilyen tárgyban általánosabb, később elmélyítendő ismeretekre van szükségünk.

Vegyünk sorra néhány blogot, illetve wikik létrehozására szolgáló eszközt!

USERLAND

blogok szerkesztésére és publikálására
<http://www.userland.com>

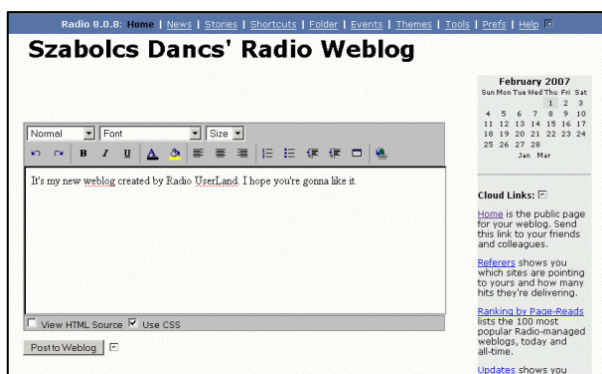
A *Radio UserLand* egy megjelenését tekintve régies, kevésbé látványos, ám funkcionalitásában annál robosztusabb program. Kifejlesztője, *Dave Winer* nevéhez fűződik a legrégebbi, 1997 óta folyamatosan frissülő blog létrehozása (<http://www.scripting.com>). A UserLand termékcsaládja két magas színvonalú, ugyanakkor kifejezetten felhasználóbarát szoftvert foglal magában: a *Manilát* és a *Radio UserLandet*. Míg az utóbbit elsősorban magánszemélyek és vállalatok számára fejlesztették ki, addig az előbbi a tudományos intézményekben és kormányzati hivatalokban lehet hasznos eszköz.

A Manilával lehetségessé válik, hogy többen is hozzájáruljanak a tartalomhoz, amely egyébként automatikusan archiválódik és indexelődik. Mindamelllett a hatékony együttműködés érdekében „szerkesztőségeket”, „osztályokat” is létrehozhatunk, egyfajta wikiként működtetve oldalunkat. A blogmodell alkalmazásával nemcsak az ötleteinket, gondolatainkat oszthatjuk meg egymással, hanem a projektjeink irányítását is megfelelően kézben tarthatjuk. S mindezt az IT-személyzet bevonása nélkül! A Manila tartalomvezérlő szerver mind az Internet Explorer, mind a Mozilla Firefox webböngésző klienssel jól működik együtt.

Az ugyancsak blogok létrehozására és publikálására alkalmas *Radio UserLand* segítségével a saját munkaasztalunkról tölthetjük fel a blogunkat tartalommal a lehető legegyszerűbb módon (1., 2. ábra). Elhelyezhetjük a blogon való megjelenítésre szánt dokumentumainkat egy mappában, amelynek a tartalmát a UserLand automatikusan publikálja, időközönként ellenőrizve, hogy frissítve lett-e

a mappa tartalma. Feltölthetjük a blogunkat e-mail-en keresztül is. Mindezekhez társul egy integrált hírgyűjtő program, amely XML formátumú (*news*)feedeken¹, szalagcímlisták csomagjain keresztül valósítja meg a tartalmak automatikus feltöltését.

A szolgáltatás évente munkaállomásonként 39.95 USD-be kerül. Az előfizetés egy mindössze 40 Mb-os tárhelyet tartalmaz, amelyhez természetesen további kiegészítő tárhely vásárolható 50 Mb-os egységenként további 39.95 USD-ért.

1. ábra Blog (webnapló) szerkesztése a Radio UserLand segítségével

2. ábra A blog tartalmának megjelenítése a Radio UserLandben

WINDOWS LIVE WRITER (BETA) blogszerkesztő

<http://windowslivewriter.spaces.live.com>

Jóllehet a Microsoft által kifejlesztett *Windows Live Writer*ek egyelőre csak a bétaverziója létezik, érdemes a programot közelebbről is szemügyre vennünk. Előnye a UserLand termékeivel szemben, hogy ingyenes. Bár közvetlen módon kapcsolódik a feltöltendő blogok számára ingyenes tárhelyet adó *Windows Live Spaces* (<http://spaces.live.com>) – ugyancsak Microsoft – szolgáltatáshoz,

más szolgáltatókkal is jól együttműködik, valamint több blog üzemeltetését teszi lehetővé egy időben. A *Windows Live Writer* a Microsoft *WYSIWYG*² alapelveinek megfelelően igyekszik összeegyeztetni a professzionalizmust a könnyű használhatósággal. Lehetőségünk van egyrészt arra, hogy blogunkat az általunk választott betűtípusok, színek, háttérképek segítségével a saját ízlésünknek megfelelően formázzuk meg, másrészt módunk nyílik a HTML-forrás megtekintésére is, amely adott esetben sokkal tisztább, mint például a konvertált Word dokumentumok igencsak áttekinthetetlen forráskódja. Az előnézet-funkció pedig megkímél minket a feltöltés–mentés–átnézés–szerkesztés–újrafeltöltés tevékenységsor folytonos ismétlésétől.

A szoftver lehetőséget nyújt a grafikus állományok kezelésére (átméretezés, thumbnailfájlok létrehozása, különböző grafikus effektek stb.). Az egyedi funkciók közül kiemelendő, hogy a *Windows Live Local* (<http://maps.live.com>) szolgáltatásának köszönhetően közvetlenül csatolhatunk térképeket a blogunkba. A hozzáértők további összetevőkkel is bővíthetik a programot a hivatalos oldalról letölthető *Writer SDK*³ segítségével. Már most találhatunk beépülő modulokat (ún. pluginokat) a blogunk tartalmának kereshetőségét elősegítő tárgyszavak, ún. *Technorati tagek*⁴ hozzáadására csakúgy, mint például fájloknak FTP átvitelrel történő beillesztésére.

Mindent összevetve, a *Windows Live Writer* egy már a mostani, bétaverziójában is jól használható, kifejezetten stabilnak mondható szoftver, amelynek a már említett, nem elhanyagolható előnye, hogy ingyen áll rendelkezésünkre.

SIX APART blogok szerkesztésére, vezérlésére, publikálására

<http://www.sixapart.com>

A *Six Apart* és a bloggolás úgyszólván szinonim fogalmak. A szoftver a bloggolás minden területét lefedi: vállalatok és magánszemélyek egyaránt megelégedéssel használhatják. A *Six Apart* termékei közül a *LiveJournal* (<http://www.livejournal.com>) segítségével személyes blogot, vagy akár közösségépítő (*social networking*) szájto⁵ is létrehozhatunk. Ha a bloggolást professzionális szinten szeretnénk művelni, vagy egy kisebb vállalkozás számára szeretnénk bloggolási lehetőséget nyújtani, a *TypePadet* (<http://www.typepad.com>) érde-

mes használunk. A vállalkozások igényeinek megfelelően fejlesztették ki a *MovableType*-ot (<http://www.movabletype.com/>). A legújabb termék a *Vox*, a gyorsan és könnyedén tervezhető megjelenítés, a YouTube-bal és más fájlmegosztókkal való együttműködés, a bejegyzéseink nyilvánosságának szabályozása által nemcsak egyszerűbbé, de szórakoztatóvá is teszi a bloggolást a magánszemélyek számára.

E négy közül a blog és a wiki kereszteszűdéseként is felfogható LiveJournal (3., 4. ábra), valamint a *Vox* ingyenesen is hozzáférhető. A LiveJournal elsősorban közösségépítésre szolgáló platform, amelyet egymáshoz kapcsolódó blogok közösségeként lehet meghatározni. Az ingyenes szolgáltatás mellett a professzionális igényű felhasználók számára létezik egy évi 10,75 fontba kerülő előfizetés is, amely többek között lehetőséget nyújt az e-mailen vagy mobilon keresztül történő bloggolásra. A nagy vállalatok számára készült *MovableType* előfizetési díjai 21 és 150 font között mozognak. A szoftver segítségével külön blogokat hozhatunk létre egy-egy projekt, ügyfél vagy munkacsoport számára. Használata – többek között a testre szabható felhasználói interfésznek is köszönhetően – igen egyszerű, egyedüli hátránya, hogy az installálás kissé nehézkes.

A három közül a *TypePad* tekinthető a leginkább felhasználóbarát terméknek. Alkalmazása egyszerű, és van olyan előfizetői csomagja, amely mellett, hogy olcsó, minden igényt kielégít: lehetővé teszi, hogy tetszés szerint akárhány blogot hozunk létre a doménunk alatt, támogatja közös blogok üzemeltetését, havi tíz gigás adatforgalmat tesz lehetővé. Mindezt évi 80 fontért.

Az egyes előfizetői csomagok több, különböző mintasablont tartalmaznak. Az emelt szintű szolgáltatást igénybevevő felhasználóknak ugyanakkor módjában áll a mintasablonok majdhogynem testőleges testreszabása. És miután a *TypePad* egy, a szó szoros értelmében WYSIWYG elven működő szövegszerkesztő alkalmazást használ, akkor sem érhet minket meglepetés, amikor a naplóbejegyzésünket feltöltjük a blogunkra. Ráadásul a feltöltés automatikusan beütemezhető. A vezérlő funkciók, főleg amelyek a kommentárok és beszélgetések – azaz a különféle visszacsatolások, feedbackek – figyelését szolgálják, kifejezetten jól működnek. Blokkolhatjuk a felhasználókat IP-cím vagy URL alapján, valamint kiszűrhetjük a bizonyos sértő kifejezéseket tartalmazó hozzászólásokat is.

3. ábra A profilunk szerkesztése a LiveJournal blogszerkesztőben

4. ábra A profilunk megjelenítése a LiveJournalban

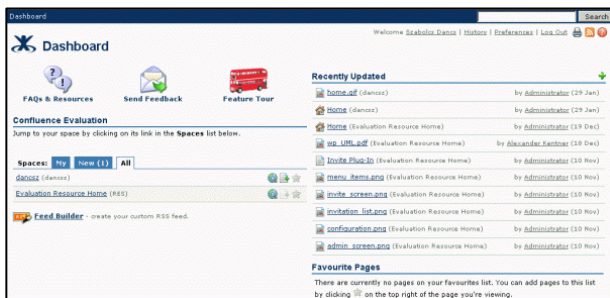
CONFLUENCE wikiszerkesztő <http://www.atlassian.com>

A *Confluence* vállalkozásoknak kifejlesztett java-vezérelt, platformsemleges wikiszerkesztő. Telepítése és üzembe helyezése IT szakembert igényel, használata azonban közel sem bonyolult. Lényege egy téralapú modell, ami közelebbről azt jelenti, hogy ún. területeket (spaces) különítünk el, amelyeket tetszés szerinti mennyiségű oldalal „népesítünk be”. A felhasználóknak hozzáférési jogokat adhatunk az egyes területekhez, illetve az azokon belül található egyes oldalakhoz. Mi döntjük el, hogy az egyes felhasználó szerkesztheti-e az oldalt, vagy csak a megtekintésére jogosult.

Minthogy kifejezetten vállalatoknak készített szoftverről van szó, a fejlesztők súlyt helyeztek a biztonságra is. A szerkesztés ugyancsak egyszerűsödött. Amellett, hogy könnyebben tudunk képeket beilleszteni, illetve egyéb állományokat csatolni, kereshetünk a wikik tartalmában: oldalakra, kommentárokról, csatolásokról, blogokra.

A térmodellnek köszönhetően a wikik több ponton is kapcsolódnak egymáshoz. Az alkalmazás egyik előnyös tulajdonsága a hírek gyors továbbítását célzó funkció („news function”), amelynek segítségével egyes fontosnak gondolt, a közösség számára hírértékű naplóbejegyzéseinket egy területen belül az összes wikin láthatóvá tehetjük.

A Confluence 2-es verziója egy WYSIWYG elven működő szerkesztővel gazdagabb az előző változatoknál. Az alkalmazás előnye, hogy gyorsan válthatunk a hagyományos, „wiki nyelvű” megjelenítés és a szerkesztő nyújtotta „ALAKHŰ”⁶ megjelenítés között. Ehhez nincs szükség az oldalunk folytonos frissítésére. Gyakran jön kapóra a Visszavonás/Beírás funkció is. Az „Autosave” funkciónak köszönhetően a munkánk 30 másodpercenként automatikusan mentődik, tehát semmi nem veszhet el. Az irányítópult (dashboard) a területek listáját négy címke alatt jeleníti meg: „Összes”; „Kedvenc”; „Elérhető csoport” és „Új” (5. ábra).

5. ábra A Confluence vezérlőpultja

A hierarchikusan kezelt tartalom átláthatóbb kategorizálására új címkéket hozhatunk létre. A szoftver tartalmaz egy ún. *RSS feed buildert*, amelynek segítségével a felhasználó létrehozhatja az igényeinek megfelelő newsfeedet, vagyis kiválaszthatja, hogy a weboldal mely területein (space-ekben) található, milyen jellegű információk frissítését szeretné követni.

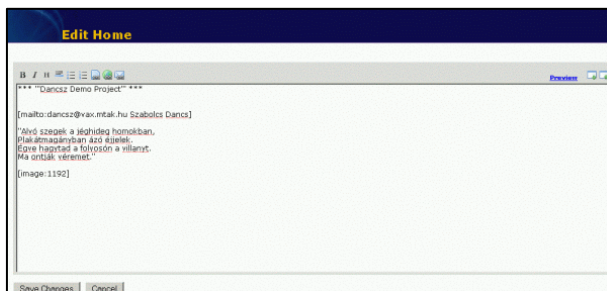
A vezérlést még könnyebbé tehetjük az ún. *Atlassian* felhasználói vezérlőkönyvtár segítségével, amely egy LDAP⁷-alapú könyvtárkezelő szerverrel működik együtt.

PROJECT FORUM
wikiszerkesztő
<http://www.projectforum.com>

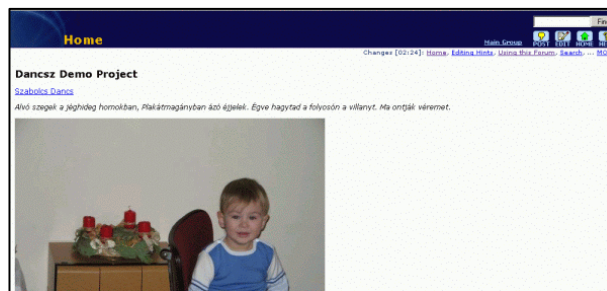
A *Project Forum* egy szerveralapú szolgáltatás, ugyanakkor a fejlesztő cég, a *Course Forum*

Technologies nem győzi hangsúlyozni, hogy a termék alkalmazása – az egyéb szerveralapú szoftverektől eltérően – nem jár semmiféle bonyodalommal. A szerzők Windows környezetben futtatták a telepítő fájlt, és úgy tapasztalták, hogy a wiki szerveralkalmazás azon kívül, hogy magától installálódik, speciális hardvertámogatást sem igényel, és internetkapcsolat esetén PC-ről is könnyen futtatható. Borsos árat kell ugyanakkor fizetnünk, ha wikinket a Project Forum szerverén szeretnénk működtetni.

A Project Forum is képes RSS feedek generálására, ami azt jelenti, hogy wikink frissítéseit PDAnkon vagy mobilunkon is nyomon követhetjük. Különös, hogy az alkalmazás nem támogatja az azonnali üzenetküldés (instant message) lehetőségét, szemben a Confluence-szel vagy a SocialTexttel. A legújabb verzióban viszont a továbbfejlesztett tevékenységi napló mellett – meglepetésre – egy MP3 lejátszót is találunk.

6. ábra A honlapunk szerkesztése Project Forumban

7. ábra A honlapunk megjelenítése Project Forumban

Különösen hasznosnak bizonyulhat a szoftvernek az a tulajdonsága, hogy az egyes projektterületek csoportokba gyűjtésével afféle „al-wikiket” hozhatunk létre, így oldalunkat a vállalati igényeknek megfelelően alakíthatjuk ki. Ha olyan hatékony és biztonságos szoftvert keresünk vállalkozásunkhoz, amelynek alkalmazása nem igényel különösebb szaktudást, a Project Forumnál nehezen találunk megfelelőbbet (6., 7. ábra).

SOCIALTEXT.ORG
wikiszerkesztő
<http://www.socialtext.com>

A *SocialText* (<http://www.socialtext.com>) egyik előnye, hogy a magánszemélyeknek szánt verzió öt felhasználóig ingyenes. A wikiszerkesztő másik kedvező tulajdonsága, hogy a szerkesztett oldal előző változatai egy kattintással elérhetők. A wikiszerkesztése több ember együttműködésén alapul, így a tartalom folyamatos revízióknak van kitéve. A *SocialText*-ben (8. ábra) az újonnan szerkesztett oldalt a régivel összehasonlítva eldönthetjük, hogy elégedettek vagyunk-e az éppen módosított oldal tartalmával, vagy érdemesebb visszatérnünk egy korábbi változathoz.

Az oldalak frissüléseiről RSS feedek segítségével kapunk tájékoztatást, ugyanakkor e-mailen is hozhatunk létre új oldalakat. (Ennek a módszernek a hátránya, hogy az így létrehozott oldalak nem kapcsolódnak a már létező többihez.)

8. ábra Wiki szerkesztése SocialTextben

9. ábra Wiki megjelenítése SocialTextben

Ahogy a Confluence-nél, itt is van lehetőség bloggolásra. Mivel bejegyzéseink időrendben jelennek meg, lehetőség van online vitafórum indítására. Az interfészt felhasználói visszajelzések alapján alakították ki, szem előtt tartva az oldala-

kon való minél egyszerűbb navigálást, valamint az információk átlátható szervezését (9. ábra). Mindehhez hozzájárult a felhasználói irányítópult (personal dashboard) létrehozása.

Amit eddig „munkaterületi navigációnak” (workspace navigation) neveztek, most egyetlen megosztott felületre került, de nagyjából ugyanazt a funkciót tölti be, mint annak előtte. Segítségével az egyes csoportok (teamek) vezetői útmutatásokat küldhetnek a csoporttagoknak, valamint gyorsan és könnyedén áttekinthetik az adott wikin végbe-
 menő összes tevékenységet.

Az ingyenes verzió mellett több csomag közül is választhatunk. A legdrágább, mintegy 5000 fontba kerülő csomag tartalmazza a telepítést, valamint a dolgozók betanítását is. A középmezőnyben található a 20-nál kevesebb felhasználó számára havonta 50 fontért elérhető változat. Az ár a felhasználók számának függvényében nő vagy csökken. Ahhoz, hogy a wikinket a cég szerverén üzemeltessük, mindössze egy böngészőre van szükségünk.

- 1 A feed, pontosabban web feed a weben lévő tartalmak gyakori frissítésére használt adatformátum. A webes együttműködést szolgálják az ún. RSS feedek, amelyek XML-formátumú fájlok. A newsfeed kifejezésben a news előtag arra utal, hogy adott esetben kifejezetten a különböző sajtókon található, tetszőlegesen kiválasztott hírcsoportok frissítéseinek, pontosabban ezek csatolóinak és rövid ismertetéseinek egybegyűjtéséről van szó.
- 2 WYSIWYG: What You See Is What You Get = „azt látod, amit kapsz”
- 3 SDK: Software Development Kit = „szoftverfejlesztésre szolgáló eszköztár”, vagyis fejlesztőeszközök összessége, amelynek segítségével egy bizonyos szoftver számára hozhatunk létre alkalmazásokat.
- 4 Bővebben l.: <http://www.technorati.com/>
- 5 Közösségépítő sajtók, pl.: <http://www.iwiw.hu> ; <http://www.myspace.com/>
- 6 Az ALAKHŰ a WYSIWYG kevésbé elterjedt, magyar nyelvű megfelelője, az Azt Látod, Amit Kapsz, HŰen szavakból.
- 7 LDAP: Lightweight Directory Access Protocol. A könyvtárkezelő szolgáltatások (directory services) elérését szabályozó protokoll. A könyvtárkezelő szolgáltatás egy olyan adatbázisként fogható fel, amely elsősorban a gyors lekérdezéseket, vagyis az adatbázisban való keresést támogatja.

/WINDER, Davey: Online tools: blogs and wikis. = Information World Review, 2006. november, p. 28–31./

(Dancs Szabolcs)

Nehézségei vannak elektronikus
folyóiratainak kezelésében?

Mi segítünk Önnek.

Az elektronikus folyóiratok és könyvek beszerzése, kezelése összetett és időigényes feladat. Az EBSCO széles körű szolgáltatásaival támogatja Önt ebben a munkában.

Ajánlatot kérünk Önnek a kiadótól, tisztázzuk a megrendelés körülményeit, és rendelkezésre bocsátjuk a használathoz szükséges információkat. Tájékoztatjuk Önt a régebbi évfolyamokhoz való hozzáféréssel és archív jogokkal kapcsolatosan, ezenkívül segítünk licencszerződéseinek megkötésében is.

Professzionális vevőszolgálatunk segít Önnek hozzáférési nehézségek, IP-cím-változások és más problémák leküzdésében. Az EBSCO-megoldások elektronikus folyóiratok és könyvek számára minimalizálják az adminisztrációt és áttekinthetőbbé teszik a megrendeléseket.

Hadd dolgozzunk mi Ön helyett: vegye fel a kapcsolatot az EBSCO ügyfélszolgálatával még ma!

Keresse magyar anyanyelvű munkatársunkat:
Telefon: +49 30 34 005 111
Email: salesberlin@ebSCO.com

www.ebSCO.com

Látogassa meg standunkat
a Magyar Könyvtárosok
Egyesülete 39. Vándorgyűlésén
Szegeden!

EBSCO
INFORMATION SERVICES